

KS. JÓZEF BAZYŁAK

POSTAWA RELIGIJNA A INTELIGENCJA MŁODZIEŻY

Już od XIX w. pewne zjawiska religijności ujmuje się w formy zwane „postawami religijnymi”. Punkt kulminacyjny terminu „postawa” zdawał się przemijać w połowie tego wieku. Ale odżył znowu na niebywałą skalę z powodu odkrycia w nim pewnego podobieństwa do „struktury”, która w latach sześćdziesiątych XX stulecia zaczęła dominować niemal we wszystkich naukach. Stąd w psychologii powróciła żywotność studiów nad postawami religijnymi.

Niniejszy artykuł jest próbą uchwycenia związków między postawą religijną młodzieży a jej inteligencją.

Jedni autorzy uważają, że ludzie głęboko wierzący są mniej inteligentni, inni, że religijność i moralność nie są uwarunkowane poziomem inteligencji. S. Witwicki na przykład w swojej głośnej książce *Wiara oświeconych* zdaje się dochodzić do wniosku, że przeżycia religijne mogą hamować tendencję do logicznego myślenia¹

Zdaniem B. Hornowskiego osoby o niskim poziomie inteligencji przejawiają mało aktywne i sztywne postawy, a także postawy tradycyjne i konserwatywne. Ten sam autor jest jednak zdania, że współzależność między inteligencją a postawami religijnymi nie jest widoczna²

Jak wynika choćby z cytowanych przykładów, związki postaw religijnych z inteligencją zasługują na dalsze badania, ponieważ poglądy na ich temat są kontrowersyjne.

Ks. dr hab. JÓZEF BAZYŁAK – adres do korespondencji: Lublin, Al. Racławickie 11/36, tel. 081-53-35-827.

¹ T. Mądzycki. *Wpływ postaw na rozumienie*. Warszawa 1974 s. 66; R. Kamiński, *Kościół wobec sekularyzacji*. W: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. *Wierzę w Boga Ojca*. Katowice: Księgarnia Archidiecezjalna 1998 s. 111-127.

² B. Hornowski. *Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych*. Warszawa 1978 s. 242.

Do badań empirycznych, prezentowanych w tym artykule, zastosowano następujące metody. Do badania postaw religijnych wykorzystano Skalę postawy religijnej W Prężyny, a stopień rozbudowania postawy religijnej oceniany jest nasileniem takich parametrów, jak: Wiedza religijna, Doświadczenie religijne, Praktyki religijne, Wspólnota religijna, Moralność religijna według Kwestionariusza do badań nad religijnością, opracowanego przez Zakład Socjologii KUL. Inteligencję młodzieży badano Ogólnoklasyfikacyjnym Testem Inteligencji.

Bazę materiałową analiz statystycznych stanowią wyniki badań eksperymentalnych, którymi objęto 200 uczniów – chłopców z liceów ogólnokształcących w wieku 17-18 lat. Badania przeprowadzono w roku szkolnym 2002/03.

1. POSTAWA RELIGIJNA

Postawa religijna pierwotnie oznaczała odnoszenie się człowieka do religii (np. ortodoksyjność, pobożność, wykonywanie praktyk, słuchanie władzy Kościoła itp.). Dziś obejmuje także pewne właściwości podmiotu religijnego: religijność, świadomość religijną, wiarę, samopoczucie religijne itp. Słowem postawa religijna ma nie tylko aspekt przedmiotowy (stosunek do religii), ale i podmiotowy (cechy podmiotu religijnego).

Naukowe potrzeby psychologii doprowadziły do prób dokładniejszego określenia postawy. Ale określenia te są różne w zależności od orientacji naukowych i kierunków psychologicznych.

a. Pierwszą grupę, bardzo liczną na Zachodzie, stanowią próby określenia postawy od strony pewnego kierunku zewnętrznego zachowania się człowieka (G. W. Allport, W.A. Scott, M. Fuson, L. Gutman i inni). Za postawę uważają oni zdolność czy sprawność w procesie uczenia się, względnie ujednolicony sposób reagowania podmiotu na przedmiot, charakter opinii, przekonań i sposobów zachowania się. W Polsce zbliżone postawy reprezentuje K. Obuchowski, dla którego postawa oznacza określony – negatywny lub pozytywny – stosunek do przedmiotu, wspólny wielu dążeniom i innym aktom³

b. Drugą grupę określeń dają przede wszystkim zwolennicy psychologii socjologizującej (L. L. Thurstone, R.H. Turner, Ph.E. Converse, W. Piwowar-

---

³ K. O b u c h o w s k i. *Psychologia dążeń ludzkich*. Warszawa 1966 s. 64.

ski i inni). Dla nich postawa jest przede wszystkim takim zachowaniem się człowieka wobec przedmiotów, siebie samego i innych ludzi, które tworzy pod tym względem zbiory społeczne. Składają się na nią poglądy, wierzenia, przekonania moralne, zachowania się i tworzenie swoistych więzi społecznych, dzięki którym ich podmioty łączą się w odpowiednie typy lub grupy.

c. Najpełniejsze określenie postawy zdaje się wywodzić z psychologii głębi i nowszych ujęć strukturalnych (K. Lewin, M.B. Smith, E. Katz, w Polsce T. Mądrycki, S. Mika, S. Nowak, S. Siek, W. Prężyna, M. Marody, J. Bazylak, H. Krzysteczko, J. Makselon, H. Słowińska i inni). Postawę określa się jako pewnego rodzaju strukturę psychiczną, składającą się z elementów, tworzących zwartą całość, przez którą człowiek odnosi się do przedmiotów lub innych ludzi.

Idąc za tą trzecią grupą, za postawę będziemy uważali względnie trwałą strukturę odnoszenia się podmiotu ludzkiego do czegoś. Struktura ta składa się z trzech głównych komponentów: przekonaniowo-poznawczego, afektywno-dążeniowego i behawioralnego. Struktura ta nie jest tylko samym tym przedmiotem ani tylko czystą aprioryczną dyspozycją, lecz leży niejako na styku świata przedmiotów i świata podmiotowego. Jest to pewien naukowy model, służący ujmowaniu procesów przechodzenia między rzeczywistością a osobowością ludzką.

W świetle nauki katolickiej postawa religijna to pewna dyspozycja, w jakimś sensie różna od postawy czysto psychologicznej: przede wszystkim ma w sobie znaczny obszar tajemnicy osobowości religijnej, nieznaną wymiar energii religijnej oraz pole działań wyższych sił nadprzyrodzonych. Poza tym, jak już wspomnieliśmy, postawa religijna oznacza nie tylko ustosunkowanie się człowieka „do religii” jako przedmiotu, ale także „postawę religijną”, która ma pewną podmiotowość specyficznie religijną. Ponieważ jednak nie dysponujemy ogólnie uznanym określeniem postawy religijnej, musimy ograniczyć się do czysto naukowych określeń postawy psychologicznej. Potocznie więc za postawę religijną będziemy uważali odnoszenie się człowieka na linii przekonaniowo-poznawczej, afektywno-dążeniowej i behawioralnej do treści uważanych za religijne.

Najtrudniej, oczywiście, ustalić kryterium odróżnienia, co jest postawą religijną, a co jakąś inną. Ogólnie mówiąc, narzucają się trzy takie kryteria:

a. Kryterium treści – ta postawa jest religijna, która ma religijną treść odniesienia: Bóg, dusza, życie wieczne, objawienie, „tamten świat” itp.;

b. Kryterium świadomości – ta postawa jest religijna, która świadomość człowieka, a raczej grupy społecznej, określa świadomie jako religijną, np.

jakaś rzeczywistość uważana jest za religijną, jakieś postępowanie za ewangeliczne itp.;

c. Kryterium znaków i symboli. Wśród znaków największą rolę odgrywają znaki językowe, które mają charakter religijny i określają granicę między postawą religijną a pozareligijną (np. mity, ryty, terminy, sakramenty itp.).

W pracach dotyczących psychologii i socjologii postaw przyjęło się wyróżniać w każdej postawie – poza elementem przekonaniowo-poznawczym, afektywno-dążeniowym i behawioralnym – przedmiot, kierunek i intensywność postawy. Przedmiotem postawy jest to, czego postawa dotyczy, np. pokój, wojna, kontrola urodzin, Pan Bóg itp. Kierunek postawy to element owego specyficznego sposobu zachowania się wobec czegoś, a więc aprobata, uznanie lub dezaprobata, wrogość, niechęć. Intensywność wreszcie to siła, z jaką się te specyficzne zachowania wobec przedmiotu postawy wyrażają. Mogą się one ujawniać z różnym natężeniem tylko w myślach, mogą to być określone uczucia i myśli, mogą to być wreszcie określone działania proste i bardziej złożone, obejmujące całą osobowość.

Przedmiotem postawy religijnej badanych w tej pracy osób jest katolicka doktryna religijna, kierunkiem – aprobata tej doktryny, wbudowanie jej z takim elementem struktury osobowości, jak inteligencja. Intensywnością wreszcie jest siła, stopień przenikania osobowości doktryną religijną⁴

2. POJĘCIE I CHARAKTERYSTYKA INTELIGENCJI

Inteligencja jest pojęciem wieloznacznym. Pierwsze psychologiczne definicje inteligencji pochodzą z początków XX w. I choć wiele z nich zostało zapomnianych, to jedno z pierwszych określeń, definicja W Sterna, jest cytowane do dziś.

---

⁴ J. B a z y ł a k. *Postawy religijne i ich źródła*. W: *Potrzeby serca*. Red. M. Nowak. IWKR KUL. Lublin 2004 s. 228-299; H. K r z y s t e c z k o. *Osobowość*. W: *Psychologia dla teologów*. Red. J. Makselon. Kraków 1990 s. 177-203; J. M a k s e l o n. *Spółeczny kontekst funkcjonowania człowieka*, W: tamże s. 215-227; H. S ł o t w i ń s k a. *Rozwój postaw religijnych*. „Roczniki Filozoficzne” 51:2004 s. 175-193; W P r ę ż y n a. *Intensywność postawy religijnej a osobowość*. Lublin 1973 s. 31-57; J. Ż y c i ń s k i. *Mity, modele, paradygmaty, Studia porównawcze nauk przyrodniczych i religii*. Kraków: Znak 1983 s. 235-261.

Według W. Sterna inteligencja to „ogólna wrodzona zdolność przystosowania się do nowych zadań i nowych warunków życia”⁵ Zgodnie z tą definicją inteligencja przejawia się w nowych sytuacjach, a jej funkcją życiową jest przystosowanie się do otoczenia przez stosowanie właściwych dla celów środków myślenia.

D. Weschler przez inteligencję rozumie „globalną zdolność jednostki do celowego działania, rozsądnego myślenia i skutecznego radzenia sobie z otoczeniem”⁶ Jest ona globalna, ponieważ charakteryzuje zachowanie jednostki jako całości; jest złożona, ponieważ składa się z elementów, które jeśli nie są od siebie zależne całkowicie, to jednak różnią się od siebie jakościowo. Przez ich pomiar dochodzimy do oceny inteligencji.

Wśród polskich psychologów ciekawie definiuje inteligencję S. Szuman. Dwie definicje Szumana, skomasowane w jedną, można wyrazić następująco: „Inteligencja jest zdolnością do nabywania doświadczenia intelektualnego przy sposobności wykonywania aktów myślenia i jest umiejętnością sprawnego i skutecznego posługiwania się tym doświadczeniem przy rozwiązywaniu nieznanymi sytuacjami i nowych problemów”⁷

Nowością w tej definicji jest podkreślenie, że inteligencja wytwarza – przez wysiłek poznania rzeczywistości i dawania sobie rady w nowych sytuacjach – odpowiednie sposoby, narzędzia myślenia w formie różnych zdolności, jak porównanie, klasyfikowanie, abstrahowanie, uogólnianie, analiza i synteza itp.

Każda z wymienionych definicji inteligencji ujmuje ją z pewnego punktu widzenia. M. Grzywak-Kaczyńska usiłowała znaleźć w tych definicjach coś wspólnego i najistotniejszego.

Jest to zdolność do myślenia organizującego, wytwarzanie nowych sposobów myślenia. Ta zdolność jest nadrzędna w stosunku do wytwarzanych przez nią poszczególnych zdolności myślenia. Owa zdolność do myślenia organizującego jest zapewne uwarunkowana większą lub mniejszą plastycznością tkanki mózgowej i jej zdolnością do wytwarzania coraz bardziej skomplikowanych układów funkcjonalnych, czyli różnorodnych powiązań między komórkami nerwowymi w mózgu, uzależnionych od aktywności człowieka i jednocześnie warunkujących tę aktywność⁸

---

⁵ W. S t e r n. *Inteligencja dzieci i młodzieży*. Warszawa 1927 s. 35.

⁶ J. K o w a l s k i, S. S i e k. *Wybrane metody badania potrzeb psychicznych, lęku i niektórych uzdolnień*. Dęblin 1977 s. 311.

⁷ M. G r z y w a k K a c z y ń s k a. *Psychologia dla każdego*. Warszawa 1998 s. 235.

⁸ Tamże.

W zespołach tych, za pomocą których określa się inteligencję, najważniejszą rolę odgrywa pojęcie zdolności. Chociaż inteligencja bywa pojmowana różnie, zawsze jednak określa się ją jako zdolność lub ogólną zdolność do...

Kiedy mówimy o zdolności człowieka, zwykle mamy na uwadze jego możliwości wykonywania, lepiej lub gorzej, pewnych czynności lub działań, które ujawniają się w różnych osiągnięciach. Dla wielu psychologów zdolność oznacza „indywidualne właściwości osobowości człowieka, których nie można sprowadzić do wykształconych nawyków, a dzięki którym można kształtować różnego rodzaju nawyki, sprawności i umiejętności”⁹ Tak rozumianemu terminowi „zdolność” odpowiada angielskie słowo *ability*, które wskazuje na to, że dana jednostka potrafi wykonywać takie lub inne działania lepiej i sprawniej do innych osób¹⁰ Podstawowe znaczenie dla pogłębienia istoty inteligencji ma odpowiedź na pytanie, czy jest to właściwość jednolita, nie dająca się rozłożyć na prostsze elementy, czy też raczej jest to zespół zdolności bardziej elementarnych¹¹

Jedni (np. W Stern) twierdzą, że inteligencję należy traktować jako ogólną zdolność, ujawniającą się w różnych działaniach człowieka. Przedstawiciele drugiego stanowiska, między nimi E.L. Thorndike, sądzą, że wszystkie czynności i działania człowieka są zdeterminowane specjalnymi uzdolnieniami. Jest jeszcze pośrednie stanowisko, że każde działanie człowieka jest uzależnione zarazem od zdolności ogólnej, czyli inteligencji, i od uzdolnień specjalnych, które mogą występować w różnym stopniu. Wszystkie te koncepcje warto brać pod uwagę przy określaniu zdolności.

Dla pełniejszego zrozumienia koncepcji struktury inteligencji i uzdolnień przedstawię niektóre poglądy znanych badaczy w tym przedmiocie. I tak np. E. L. Thorndike wysunął w 1903 r. tezę, że inteligencja jest zespołem niezależnych od siebie zdolności. Podzielił on inteligencję na trzy główne rodzaje:

- abstrakcyjną (zdolność operowania słowami i symbolami);
- mechaniczną (zdolność operowania przedmiotami materialnymi);
- społeczną (umiejętność współżycia z ludźmi)¹²

Zastosowanie testów do badań najróżniejszych zdolności człowieka doprowadziło do wypracowania ścisłej matematycznej metody eksperymentalnego badania struktury umysłu ludzkiego, tzw. metody analizy czynnikowej. Przyj-

⁹ H o r n o w s k i, jw. s. 513.

¹⁰ Tamże s. 97-78.

¹¹ Z. P i e t r a s i ń s k i. *Sztuka uczenia się*. Warszawa 1960 s. 15.

¹² Tamże s. 15.

mując, że inteligencja jest zbiorem różnych elementów, tzw. czynników, zaczęto za pomocą różnych testów i ustalania korelacji między ich wynikami poszukiwać poszczególnych czynników (zdolności), które razem składają się na to, co nazywamy inteligencją.

Badania tego rodzaju zapoczątkował Ch. Spearman w 1904 r. Na ich podstawie sformułował własną teorię tzw. dwóch czynników. Zgodnie z nią inteligencja jest jednolitą, niepodzielną zdolnością, obok której występują różne zdolności specjalne. W każdej naszej czynności myślowej występują dwa rodzaje zdolności w różnym wzajemnym ustosunkowaniu: czynnik ogólny G (*general*), który zawsze w mniejszym czy większym stopniu jest obecny w naszym myśleniu, oraz różnorodne czynniki specyficzne (*specific*), które występują w poszczególnych czynnościach myślowych i kombinują się z czynnikiem ogólnym, nadają naszym czynnościom myślowym ich różnorodny charakter w zależności od tego, które z nich występują i w jakim nasileniu¹³

Wiele badań prowadzonych w latach trzydziestych XX stulecia, zwłaszcza badania W. P. Alexandra i P. E. Yernona, są argumentami za tym, że zdolności każdej jednostki można ułożyć hierarchicznie. Potwierdzają one istnienie ogólnego czynnika G, który występuje we wszystkich pomiarach uzdolnień w większym lub mniejszym stopniu. Prócz czynnika ogólnego występują dwa duże zespołowe czynniki, które nie mając ogólnego charakteru, przejawiają się jednak w dużej liczbie uzdolnień. Jest to zespół czynników werbalnych i zdolności do uczenia się oraz zespół czynników przestrzennych i mechanicznych.

Hierarchiczną koncepcję uzdolnień podważył L. Thurstone. Ustalił on siedem podstawowych uzdolnień – bez żadnej hierarchii. Tym samym zapoczątkował teorię wieloczynnikową, według której każdy z wyróżnionych czynników miał tę samą wartość. Przeszono mówić o inteligencji jako o jakimś nadrzędnym czynniku i zaczęto badać strukturę umysłu¹⁴

Czy badania Thurstone rzeczywiście odkrywają pełny zespół najistotniejszych elementów inteligencji? Wydaje się, że nie, ponieważ inteligencja przejawia się w życiu w bardzo różnorodnych typach zadań i sytuacji, których nie ujmuje repertuar prowadzonych przez niego badań testowych¹⁵

Znany przedstawiciel teorii czynnikowej J. P. Guilford opracował model intelektu, przewidujący 120 elementarnych zdolności, z których nie wszystkie

¹³ G r z y w a k K a c z y ń s k a, jw. s. 231.

¹⁴ Z. P i e t r a s i ń s k i. *Myślenie twórcze*. Warszawa 1969 s. 82-83.

¹⁵ Tamże s. 20.

jeszcze wykrył. Te elementarne zdolności nie stanowią jakiegoś zhierarchizowanego systemu, lecz zbiór niezależnych od siebie czynników. Jest to w najwyższym stopniu zatomizowane ujęcie intelektu czy inteligencji. Inteligencję Guilford traktuje jako niestabilny zbiór zdolności, obejmujący całą działalność człowieka. Twierdzi, że jest to „ogólna zdolność myślenia lub ogólna sprawność umysłu”¹⁶

Odmienne, a zarazem krytyczne stanowisko wobec koncepcji pojęcia i struktury zdolności proponowanych przez psychologów zachodnich zajmują badacze radzieccy: S. L. Rubinsztejn, A. N. Leontiew, A. A. Smirnow, B. M. Tiepłow. Podczas gdy pierwsi zwrócili większą uwagę na pomiar zdolności i ich klasyfikację, to wśród psychologów radzieckich zaznaczyła się tendencja do zastanowienia się głównie nad genezą, istotą, rozwojem i kształtowaniem zdolności oraz ustaleniem ich potrzeb biologicznych. Psychologowie radzieccy stoją na stanowisku, że człowiek przychodzi na świat bez jakichś określonych zdolności. Posiada tylko pewne fizjologiczne cechy organizmu, natomiast największe znaczenie mają właściwości układu nerwowego. Zdolności wykształcają się na dziedzicznych, utrwalonych zadatkach wrodzonych, które mają charakter bardzo ogólny, są plastyczne, mogą rozwijać się w różnych kierunkach i w rozmaity sposób. Zdolności jednak kształtując się w działaniu człowieka, nie mogą powstawać poza określoną działalnością¹⁷ Stąd Tiepłow określa zdolności jako „właściwości psychiczne, które są warunkami pomyślnego wykonania jakiegoś jednego lub kilku rodzajów działalności”¹⁸

Rubinsztejn w jednej ze swych prac pisze, że uzdolnienie jest zdolnością ogólną – w odróżnieniu od zdolności specjalnych albo talentów. Rozumie się w tym przypadku uzdolnienie do wszystkiego; w literaturze zachodniej utożsamia się to zazwyczaj z inteligencją. Uzdolnienia specjalne odnoszą się przede wszystkim od poszczególnych dziedzin aktywności człowieka. Wewnątrz każdej zdolności specjalnej przejawia się uzdolnienie ogólne, związane z bardziej ogólnymi warunkami dominujących form działania¹⁹

Zdolności – zdaniem B. M. Tiepłowa – stanowią bardzo dynamiczny układ, w którym „nie współistnieją po prostu jedna obok drugiej i niezależ-

¹⁶ H o r n o w s k i, jw. s. 106-108.

¹⁷ Tamże s. 54-55.

¹⁸ B. M. T i e p ł o w. *Zdolności i uzdolnienia*. W: *Zagadnieniu psychologii różnic indywidualnych*. Red. J. Strelau. Warszawa 1971 s. 224.

¹⁹ S. L. R u b i n s z t e j n. *Podstawy psychologii ogólnej*. Tł. T. Tomaszewski. Warszawa 1962 s. 852-853.

nie od siebie. Każda zdolność zmienia się, przybiera jakościowo inny charakter, w zależności od obecności i stopnia rozwoju innych zdolności²⁰

Jak wynika z powyższych rozważań, problem inteligencji i zdolności ogólnych niesie z sobą wielką różnorodność teorii i koncepcji, pozostając jednak dalej problemem otwartym. Wydaje się jednak, iż inteligencja jest produktem wzajemnego oddziaływania dziedziczności i środowiska.

Rozróżnienie między wrodzonym związkiem inteligencji a osiągniętym poziomem intelektualnym pociąga za sobą konieczność poznania tych czynników, które pobudzają wrodzony związek do coraz sprawniejszego przejawiania się. Wśród różnych czynników wpływających na rozwój inteligencji M. Grzywacz-Kaczyńska wymienia trzy grupy. Są to:

- Wpływ środowiska, a więc wpływ warunków społecznych, kulturalnych i materialnych, wpływ różnych sytuacji życiowych, wpływ wszystkiego, co składa się na warunki rozwoju człowieka;
- Wpływ organizmu cielesnego, to znaczy stanu zdrowia, stanu odżywiania, stanu rozwoju fizycznego, sprawności umysłu;
- Wpływ czynników osobowościowych, jak zainteresowań, nastawień życiowych, cech charakteru itp.

M. Grzywacz-Kaczyńska słusznie stwierdza, że „inteligencja przejawia się poprzez całą osobowość, a więc cała osobowość zaangażowana jest w jej modelowanie”

Z rozważań wynika, że pojęcie „inteligencja” bywa różnie definiowane przez poszczególnych autorów, najczęściej jednak określana jest jako:

- zdolność wszechstronnego przystosowania się do nowych zadań lub warunków życia,
- zdolność do abstrahowania,
- ogólna zdolność do szybkiego zdobywania wiedzy i wykorzystywania jej przy rozwiązywaniu nowych problemów teoretycznych i praktycznych.

Do dziś nie został rozstrzygnięty spór o strukturę inteligencji i zdolności ogólnych. Dominują dwie konkurencyjne teorie: teoria hierarchiczna i teoria czynników równorzędnych. Koncepcja czynników równorzędnych neguje istnienie czynnika ogólnego i uzdolnienia traktuje jako strukturę wieloczynnikową, według której każdy z wyróżnionych czynników miał tę samą wartość.

Krytycznie do aktualnych teorii struktur zdolności odnoszą się psychologowie radzieccy. Stanęli oni zdecydowanie na stanowisku, że tylko jedność

---

²⁰ T i e p ł o w, jw. s. 213.

zdolności ogólnych i specjalnych, ujmowanych w ich wzajemnym powiązaniu, daje prawdziwy obraz struktury zdolności.

W podjętych przeze mnie badaniach został zastosowany Ogólny Test Klasyfikacji w opracowaniu Z. Dobruszka i A. Witoszka. Ze względu na to, że test ten opiera się na koncepcji inteligencji jako agregatu uzdolnień, w niniejszej pracy inteligencję traktuję jako agregat zdolności, w skład którego wchodzi następujące grupy uzdolnień: zdolności manipulowania słowem, zdolność abstrahowania, rozumienia sytuacji, myślenia symbolicznego i pamięci.

Zdolności te umożliwiają jednostce rozwiązywanie nowych zadań, korzystanie z własnego doświadczenia, szczególnie z wiedzy, a dzięki temu przystosowanie się do warunków i przekształcanie tych warunków do swoich potrzeb.

3. ANALIZA I INTERPRETACJA WYNIKÓW BADAŃ

Związki statystyczne między wynikami badania postaw religijnych młodzieży skalą Prężyny i Kwestionariuszem do badań nad religijnością i inteligencji ogólnej, badanej Ogólnoklasyfikacyjnym Testem Inteligencji (OTK), zilustrują trzy tabele.

Tab. 1. Dane statystyczne wyników badań uzyskanych w teście OTK

Lp.	Nazwa skali	N	X	S	D	
1	Przestrzeń	200	32,18	9,20	*100	+
2	Słownik	200	39,23	6,79	*104	+
3	Rachunek	200	37,75	7,74	*089	+
4	Suma	200	109,15	21,56	*076	+

Tab. 2. Korelacja między wynikami badań uzyskanych w Skali religijności Prężyny i w teście OTK

Lp.	Nazwa skali	Natężenie religijności
1	Przestrzeń	14x
2	Słownik	*09
3	Rachunek	*09
4	Suma	*12

Tab. 3. Korelacja między wynikami badań uzyskanymi w Kwestionariuszu do badań nad religijnością i w teście OTK

Lp.	Nazwa skali	Wiedza religijna	Ideologia religijna	Praktyka religijna	Wspólnota religijna	Moralność religijna
1	Przestrzeń	41 xx	11	16 x	06	17 x
2	Słownik	37 xx	05	12 x	00	09
3	Rachunek	47 xx	15	16 x	11	22 xx
4	Suma	46 xx	12	17 x	06	18 xx

Przed przystąpieniem do właściwej analizy badań liczbowych warto przypomnieć, że Ogólnoklasyfikacyjny Test Inteligencji (OTK) bada trzy parametry inteligencji: wyobraźnię przestrzenną (w tabelach – przestrzeń), inteligencję słowną (w tabelach – słownik) oraz inteligencję matematyczną (w tabelach – rachunek). Im wyższa inteligencja, tym większa zdolność manipulowania obiektami w wyobraźni, np. dostrzeganie w nich podobieństwa, różnic, przewidywania, wyglądu w różnych układach.

Im wyższa inteligencja, tym większy zasób słów, lepsza zdolność konstruowania zdań, sformułowań, lepsze zrozumienie sensu tego, co się czyta, i tego, co ktoś mówi, tym większa zdolność dokonywania operacji abstrahowania na materiale słownym.

Im wyższa inteligencja, tym większa łatwość operowania materiałem liczbowym, dokonywania abstrakcji na materiale liczbowym, ujmowania stosunków i związków liczbowych.

Z tabel 2 i 3 wynika, że parametr inteligencji, zwany wyobraźnią przestrzenną, koreluje z największą liczbą parametrów badania postaw religijnych. Wyobraźnia przestrzenna koreluje pozytywnie z intensywnością postawy religijnej, ocenianą Skalą postaw religijnych, oraz ze Skalami wiedzy religijnej, Doświadczenia religijnego, Praktyk religijnych, Moralności religijnej, ocenionych Kwestionariuszem do badań nad religijnością. Najwyżej koreluje Wyobraźnia przestrzenna ze skalami Wiedzy religijnej i Praktyk religijnych. Są to korelacje istotne na poziomie 0,05.

Możemy stąd wyciągnąć wniosek, że im wyższa wyobraźnia przestrzenna badanej grupy młodzieży, tym wyższy poziom jej wiedzy religijnej i tym intensywniejsze praktyki religijne.

Inteligencja słowna koreluje wysoko ze skalami Kwestionariusza do badań nad religijnością, oceniającymi poziom wiedzy religijnej i intensywność praktyk religijnych. Są to korelacje pozytywne istotne na poziomie 0,01.

Podobne związki zachodzą między inteligencją matematyczną i skalami Kwestionariusza do badań nad religijnością, oceniającymi Poziom wiedzy religijnej, Ideologię religijną, Doświadczenia religijne, Praktyki religijne i Moralność religijną. Są to również korelacje pozytywne – trzy z nich istotne na poziomie 0,05.

Jeśli wziąć pod uwagę również korelacje wyniku ogólnego badania Testem OTK ze skalami Kwestionariusza do badań nad religijnością, to na podstawie tabeli 3 można wysunąć wniosek, że najściślejsze związki zachodzą między religijnością młodzieży i takimi parametrami badania jej postaw religijnych, jak: Wiedza religijna, Praktyki religijne i Moralność religijna.

Im wyższy poziom inteligencji badanej grupy, tym wyższy poziom jej wiedzy religijnej, tym częstsze i intensywniejsze praktyki religijne, tym bardziej konsekwentne kierowanie się w życiu wskazaniem moralności, wypływającej z religii katolickiej.

BIBLIOGRAFIA

- B a z y ł a k J.: Postawy religijne i ich źródła. W: Z potrzeby serca. Red. M. Nowak, IWKR KUL. Lublin 2004 s. 288-298.
- G r z y w a c z K a c z y ń s k a M.: Psychologia dla każdego. Warszawa 1998.
- H o r n o w s k i B.: Rozwój inteligencji i uzależnień specjalnych. Warszawa 1998.
- K a m i ń s k i R.: Kościół wobec sekularyzacji. W: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. Wierzę w Boga Ojca. Katowice. Księgarnia Archidiecezjalna 1998 s. 111-127.

- K r z y s t e c z k o H.: Osobowość. W: Psychologia dla teologów. Red. J. Makselon. Kraków: Wyd. Naukowe PAT 1990 s. 215-227.
- K o w a l s k i J., S i e k S.: Wybrane metody badania potrzeb psychicznych, lęku i niektórych uzdolnień. Dęblin 1977
- M a k s e l o n J.: Społeczny kontekst funkcjonowania człowieka. W: Psychologia dla teologów. Red. J. Makselon. Kraków: Wyd. Naukowe PAT 1990 s. 215-227
- O b u c h o w s k i K.: Psychologia dążeń ludzkich. Warszawa: PWN 1966.
- P i e t r a s i ń s k i Z.: Myślenie twórcze. Warszawa 1969.
- P i e t r a s i ń s k i Z.: Sztuka uczenia się. Wyd. 5. Warszawa: Wiedza Powszechna 1975.
- R u b i n s z t e j n S. L.: Podstawy psychologii ogólnej. Warszawa 1971.
- P r ę ż y n a W Intensywność postawy religijnej a osobowość. Lublin 1973.
- S ł o t w i ń s k a H.: Rozwój postaw religijnych. „Roczniki Teologiczne” 51:2004 s. 175-193.
- S t e r n W Inteligencja dzieci i młodzieży. Warszawa 1927.
- T i e p ł o w M.: Zdolności i uzdolnienia. W: Zagadnienia psychologii różnic indywidualnych. Red. J. Strelau. Warszawa 1977 s. 124.
- Ż y c i ń s k i J.: Mity, modele, paradygmaty. Studium porównawcze nauk przyrodniczych i religii. Kraków: Znak 1983 s. 235-261.

DIE RELIGIOSE UND DIE INTELLIGENZ BEI DER JUGEND

Z u s s a m e n f a s s u n g

In diesen Artikel wurde die religiöse Haltung definiert. Man versuchte auch eine Kriteriumsgrenze zu finden, was die religiöse Haltung bildet und was zu einer anderen Haltung gehört. Der Begriff und die Charakteristik der Intelligenz sind der Arbeit auch enthalten.

In den empirischen Untersuchungen, die in diesem Artikel gezeigt sind, wurden folgende Methoden angewendet: Der Maßstab der religiösen Haltungen und der Fragebogen zur Erforschung der Religiosität. Die Intelligenz der Jugend wurde mit dem Intelligenttest (OTK) eruiert. Mit diesen Methoden untersuchte man 200 Schuler im Alter 17 und 18 Jahren.

Die engsten Verbindungen Bestehen zwischen der Intelligenz der Jugend und solchen Erscheinungen ihrer religiösen Haltung wie: Das religiöse Wissen, die religiösen Praktiken und die religiöse Moral. Je grosser die Intelligenz der untersuchten Gruppe ist, desto höher bleibt das Niveau der oben genannten Erscheinungen der religiösen Haltung.

Słowa kluczowe: postawa religijna, inteligencja młodzieży.

Schlüsselwörter: die religiöse Haltung, die Inteligenz bei der Jugend.

Key words: religious attitude, adolescent intelligence.